

idealer og blandede resultater". Holmberg viser på fornemste vis, hvordan en flervidenskabelig undersøgelsesstrategi af materialet bidrager til at også taberne, "these losers", er en central brik i den store fortælling om vinderne.

Maria Simonsen

Kristina Nordström, *Det sanna snillet: genus och geni hos Thomas Thorild* (Stockholm: Stockholms universitet, 2014). 216 pp.

"Andre kunna skrifva *Versar*: Jag ville skrifva GENIE", skriver Thomas Thorild i prosadikten "Inbildningens nöjen" från 1780-talet. Genialitet och snille är centrala kategorier för honom, liksom för de romantiker som kom efter. Men frågan är hur hans konstruktion av detta snille såg ut: ansågs genialiteten vara "manlig" eller "kvinnlighet", medfödd eller förvärvad? Dessa frågor diskuterar Kristina Nordström i sin idéhistoriska avhandling *Det sanna snillet: genus och geni hos Thomas Thorild* som lades fram vid Stockholms universitet förra året. Att fokusera just på Thorild utifrån ett genusperspektiv är en god idé eftersom hans tänkande i detta är mer komplext än hos många av hans samtida. Thorild propagerade ju bland annat för att kvinnor skulle få samma fri- och rättigheter som männen i sin kända skrift *Om qvinnokönets naturliga höghet* (1793), där också "snillet" tillerkänns vissa egenskaper som förknippades med kvinnor. Andra manliga kolleger valde vid denna tid att betrakta genialitet som en medfödd förmåga hos män, punkt slut. Dessutom var utfall mot kvinnliga konstnärer legio, där det idag mest kända torde vara Rousseaus. I ett offentligt publicerat brev till d'Alembert vädrade Rousseau sina åsikter om kvinnors påstådda avsaknad av genialitet, vilket naturligtvis väckte ilska hos tidens konstnärligt verksamma kvinnor. Till exempel kanaliseras denna in-

dignation i Sverige i Nordenflychts lärodikt "Fruentimrets försvar".

I föreliggande avhandling anlägger Nordström ett vidare, intersektionellt perspektiv på genitankens genusaspekter och relaterar dem till social tillhörighet, ålder och etnicitet. Det är ett utmärkt grepp, som hittills inte har använts i större utsträckning, inte ens av hennes feministiska föregångare. I synnerhet tror jag att Nordström är något nytt på spåren då hon diskuterar ålder: Hon finner till exempel att manlighet i relation till genitanken snarare kontrasteras mot pojkkaktighet och omognad än mot kvinnlighet. Hennes övriga analysredskap, de intersektionella maktaxlarna etnicitet och klass, har dock i viss utsträckning använts i tidigare studier av Christine Battersby i *The Sublime, Terror and Human Difference* (2007) och i undertecknads *Det sublimas politik* (2010).

I etymologiskt hänseende hämtades termen *geni* från latinets ord för "skyddsande". Det kom så småningom parallellt att få innebörden andlig egenskap och manlig fertilitet. Könskodningen följer med in i 1700-talet då estetiken växer fram som ny disciplin. Till exempel lät den skotske filosofen William Duff publicera skriften *An Essay on Original Genius* (1767), men han kände sig uppenbarligen föranledd att så småningom förtydliga omöjligheten av kvinnliga sådana i *Letters on the Intellectual and Moral Character of Women* (1807). Konst kom under senare delen av 1700-talet att värderas utifrån genibegreppet. Såttillvida utgjorde nu (den utvalda och särskilt högtstående) *människan* källan till den goda konsten; tidigare hade istället naturen betraktas som konstens källa inom det mimetiska paradigmet. Immanuel Kants tankar kring det konstnärliga geniet fick stort genomslag, och i några välbekanta rader av *Kritik der Urteilskraft* (1790) slår han fast att ett konstnärligt geni skapar sina egna regler utifrån sin medfödda talangs föredömliga kombination av fantasi och förnuft. Därmed poängteras den normbrytande dimension som ditintills hade saknats i den re-

gelfasta klassicismen och retoriken. Men detta konstnärliga geni är av uppenbart manligt kön, en könskodning som dröjde sig kvar in i 1800-talsmoderniteten där genibegreppet bildar ett slags emblematiske underavdelning till det nya autonoma subjekt som kom att få sin manliga form även med hjälp av begreppskonstruktioner som "nationsmedborgaren", "the self-made man", och så vidare. I förlängningen blev det manliga geniets fria skapande symptomatiskt för 1800-talets romantiska strömning. Bilden av konstnären som en extraordinär outsider var här för att stanna. Numera utsätts visserligen tankefiguren "det konstnärliga geniet" för allehanda dekonstruktioner, men att denna manliga gestalt trots allt lever kvar speglas till exempel tydligt i den svenska mediedebatten om Kulturmannen under våren 2015.

Men snarare än "geni" var "snille" det gängse begreppet under svenskt 1700-tal, framhåller Nordström i sin avhandling. Ordet snille fanns redan i fornsvenskan medan geni var ett franskt låneord som inte förekom i svensk förrän i slutet av 1600-talet. Thorild själv använder främst ordet snille och Nordström noterar att det i hans samlade skrifter förekommer ungefär 800 gånger, medan ordet geni endast nämns runt hundra gånger. Genom en diskursanalytisk och begreppshistorisk undersökning vill Nordström undersöka hur (framförallt) ordet "snille" fungerade identitetsskapande på en kulturell nivå i Thorilds skrifter. Begreppsdiskursen har även en politisk dimension, skulle jag vilja lägga till hennes tolkning. Innebördens förskjutning – från att "ha" snille till att "vara" ett geni – kan ju relateras till den sociala utveckling från att vem som helst kunde ha gott förstånd och "snille", till en medfödd exklusiv utvaldhet i att vara ett "geni".

Nordströms material utgörs av Thorilds texter på svenska med utgångspunkt från Vitterhetssamfundets textkritiska utgåva av hans samlade skrifter. Dessa utgörs framförallt av prosatexter i olika samhällsrelevanta ämnen.

Thorilds tankar kring "snille" formulerades till stor del i konflikt med tidens tongivande skaldar Kellgren och Leopold. De var ledamöter i Svenska Akademien (som ju verkade under mottot "snille och smak") och tillhörde kretsen kring Gustav III:s hov. Aristokratiskt färgad klassicism var deras främsta uttryck, något som Thorild vände sig emot i en slags förromantisk anda. Detta handlade inte bara om olika estetiska program utan till viss del även om skilda tolkningar av upplysningsidealen, där Thorild genomgående var mer radikal än sina etablerade vedersakare.

Avhandlingen är pedagogiskt uppdelad i två analytiska avsnitt som behandlar snillet som "manligt" respektive "kvinnligt". I den första delen fokuseras åldersaspekten i Thorilds begreppsvärld, där Nordström likställer en manligt konnoterad genialitet med andlig och estetisk mognad och kraft. I den andra delen diskuterar hon könskomplementära aspekter, det vill säga Thorilds kvinnligt konnoterade genialitet som i motsats till den manliga är förknippad med mildhet och närhet till naturen.

Avhandlingens första del, "Snillet manlighet och mognad", utgår framförallt från Thorilds dikt *Passionerna* (1785). Begreppet manlighet i relation till snille visar sig här syfta på en idealmänniska i termer av mänsklighetens mognad, snarare än på att utgöra en motsats till kvinnan. Thorild konstituerar i synnerhet det sanna snillet manlighet med hjälp av begreppen styrka, frihet och höghet/sublimitet, vilka Nordström i tur och ordning analyserar. Snillet förvärvade själsliga mognad samt medfödda själsliga höghet går dessutom före samhällelig position, menar Thorild, en uppfattning som stämmer väl överens med ett modernare tänkesätt där börd inte längre fick företräde framför gott förstånd och goda karaktärsegenskaper.

I den andra delen, "Snillet kvinnlighet och komplementaritet", fokuseras Thorilds debattskrift *Om kvinnökönets naturliga höghet*.

Nordström studerar här de dikotomt könskomplementära begreppen mildhet respektive vildhet, kraft respektive harmoni, vilt snille respektive odlad smak. Intressant nog påpekar Nordström att Thorild dock aldrig själv använder ordet "kvinnlighet" (snille har i så fall "likhet med kvinnor" eller något liknande, s. 91). "Kvinnlighet" som ett slags övergripande karakteristik existerade uppenbarligen inte, till skillnad från "manlighet", vilket för Thorild närmast betecknade mänsklighet i mer generella termer. I hans diskussioner kring snillet kvinnoegenskaper blandas däremot tankar om kvinnors särart eller likhet med männen på ett ibland förvirrande sätt. Å ena sidan kan det tolkas parallellt med den feministiska kritiken av romantikens androgyna genibegrepp, ett förment likhetstänk som i slutändan baserades på en man som *liknar* en kvinna men absolut inte *är* kvinna. Beträffande särartstanken lyfter Nordström fram för- och nackdelarna med dess identitetsskapande potential, vilket blir en viktig poäng i problematiseringen av genibegreppet.

Sammanfattningsvis lyfter Kristina Nordströms avhandling fram flera intressanta iakttagelser vad gäller Thorilds genitanke. Hennes uttalade ambition är att i förlängningen bidra till en internationell diskussion kring det sena 1700-talets genibegrepp ur ett genusperspektiv. Studien bidrar till estetik- och genusforskning i Sverige, men analysen är trots det alltför grund för ett så vällovligt men anspråksfullt syfte. Avhandlingens resultat saknar vidare sammanhang i form av utblickar både nationellt och internationellt, samt till närliggande fenomen. Betecknande för detta är den snålt tilltagna referenslistan. Till exempel lyser Christine Battersbys *The Sublime, Terror and Human Difference* med sin frånvaro, den ovan nämnda studie som behandlar etnicitet i relation till Kants genibegrepp. Jag saknar även en diskussion till exempel av Anna Cullheds bok *Hör mänsklighetens röst: Bengt Lidner och känslans språk* (2011) och Jonas Liljeqvists artikel om

den sublimes känslan i antologin *A History of Emotions* (2012). Dessa forskare nämns bara i förbifarten utifrån varsin mindre central text.

Jag tror att Nordströms resonemang hade kunnat fördjupas avsevärt genom en generösare inställning till tidigare forskning. Det är naturligtvis helt i sin ordning att nöja sig med en undersökning av genitanken så som den uttryck hos endast Thorild, men för en mer inträngande förståelse av den hade det krävts ytterligare contextualisering. Eftersom till exempel diskussion och referenser till synnerligen relevanta men komplicerade fenomen som upplysning och modernitet är alltför enkla och kortfattade (se till exempel s. 92 och not 249 angående upplysningen) och resonemang kring romantiken saknas, förmår inte analysen bidra till en utvecklande dialog. Denna dialog hade öppnat avhandlingen och dess resultat mot världen och dessutom fördjupat även en svensk förståelse av Thorild, genus och geni.

Kristina Fjelkestam

Maria Nyman, *Resandets gränser: svenska resenärers skildringar av Ryssland under 1700-talet* (Huddinge: Södertörns högskola, 2013). 251 pp.

Sedan mitten av 1990-talet har studiet av reseskildringar utvecklats till ett separat forskningsfält där teorier om internationella relationer kombineras med textanalytiska metoder. Historikern Maria Nyman ger sitt bidrag till denna forskningstradition med sin doktorsavhandling *Resandets gränser: svenska resenärers skildringar av Ryssland under 1700-talet* (2013). Undertecknad har sedan länge odlat ett intresse för Sveriges kontakter med Ryssland under 1700-talet, och därför har det gett mig särskild behållning att läsa denna avhandling. Betydelsefullt är att Nyman arbetar utifrån ett långt tidsperspektiv och inte bara fokuserar på de karoliner som i efterdyningarna av slaget